

Повертаючись в Рим

Іван Бунін

Повертаючись в Рим

Переклад Олександра Грязнова

Він вмер поблизу Ніцеї, повертаючись із Галлії в Рим.

Чекали, що нова війна буде довга, важка і, можливо, фатальна для нього: доля незмінно була милостива до нього, але це був уже дев'ятий похід у його житті, а цифри дев'ять приписували недобрий знак. Та все ж війна знову виявилась щасливою, навіть ще більше щасливою і короткою, ніж усі попередні: ворог був вражений такими влучними ударами, що здивована була, при всій своїй вірі у зірку свого вождя, сама переможна армія: і раніше один вигляд його, при кожній його появі перед нею, викликав її захват; тепер же, коли, на прощальних оглядинах у Галлії, повільно рухалась вздовж військових рядів грізна пишнота золотого Орла і йшов під покровом його цей завжди тихий і печальний чоловік із землистим, погано поголеним обличчям, люди смертельно блідли, відчували себе нібито на краю провалля, а потім вибухали такими пристрасними криками, немов їх охопило безумство.

Закінчивши війну, він здійснив з державними цілями подорож по Іспанії: незвичайна невтомність уживалась з його тілесною неміччю. І подорож ця теж була цілком плідною і щасливою. Пізньої осені, з невеликим загonom і кількома прибічниками, він повертався до Риму. Стояли прохолодні, світлі дні. Ішли берегом моря. Як завжди, він був мовчазний і незворушний, худий і сірий лицем. Та все ж здоров'я його ні в кого не викликало занепокоєння під час цієї мирної мандрівки вздовж синіх заток і багряних прибереж. Та ось, за один перехід до Ніцеї, він раптово позбувся голосу і відчув таку втрату сил, що поспішив зупинитися на першій зустрічній віллі.

Вона цілком відповідала випадку. Це був знаменитий Притулок, відомий всьому Риму, дякуючи славному імені його господаря і своїй шляхетній красі. Безлюдний мис далеко врізався в море. Його повністю вкривала срібляста зелень низькорослого соснового лісу. Дім, який стояв у цьому лісі, був місткий і простий, білів мармуром стін, виблискував тонким склом великих вікон, оточений був квітниками, вогненними даліями. Через від'їзд господаря, вілла була порожня, і несподіваних гостей зустрів тільки управитель. Ввічливо попросили в нього прихистку.

Незабаром, прийнявши ванну і підкріплююче пиття, він залишився один. Ложе його стояло так, що з одного боку був перед ним вид на море, яке підіймалося за круглими сосновими верхівками, а з іншого – на Ніцейську затоку і туманно-далеку блідість Альп, що мертвотно вставали до неба своїми снігами, подібно до великих гробниць. Вечоріло, холодно туманилося. В порожньому просторі моря, яке дрімотно

хвилювалося, була безнадія, безцільність, печальна загадковість. Білі гребені хвиль розмірено виникали, падали. Верхівки сосен, чистих і холодних, ясно видні крізь скло, туго і дзвінко шуміли. Два світильника рівно тремтіли біля ложа сургучним полум'ям. І під це тремтіння і дзвінкий шум хвої він упав у глибокий сон. Коли ж він прокинувся, була вже чорна ніч. Море шуміло у її тиші голосніше й урочистіше, немов би наблизившись. Світильники текли і блищали; їх язика, тепер золоті, ясні, з лазуровою основою, тремтливо тягнулись вгору. І, трохи піднявшись, прихилившись до узголів'я, він зупинив свій погляд на склі, що чорніло перед ним. Море шуміло все ближче, виразніше, і з ним змішувався хвойний шум, що все посилювався. Він споглядав і слухав цю чорну нічну стихію, яка оточувала його. Він зрозумів, що час його близький. Зробивши зусилля, він сів ще трохи вище і, взявши з нічного столика усе, що потрібно для письма, став повільно, але твердо писати.

Він писав до світанку. Він зробив останні державні розпорядження і висловив деякі з своїх передсмертних думок. Він сказав так: ім'я моє переживе мене, люди будуть вклонятися моїм золотим і мармуровим зображенням, можливо, ще багато віків, бо у великій людині чи хоч би наділеній величчю, ми шануємо зосередженість тих високих сил, що містяться деякою мірою в кожному з нас. Він сказав, що Сократ, закликаючи людину до пізнання "себе самої", мав на увазі не пізнання особливостей, пороків або чеснот, зосереджених у людині, але пошук і пробудження в собі того "божественного", що являється справжньою суттю людини. Коли ж стало біліти за вікнами, пожовкли вогні світильників і суцільною білизною оточила дім ранкова мла, що йшла зі стихаючого моря, він ліг і укрити лице своїм похідним плащем, віддавшись долі усіх смертних.

1938